

BERETKA KATINKA*

A nemzeti kisebbségi tanácsok szerepe a szerbiai parlamenti választásokon: áldás vagy átok a választási etnobiznisz elleni harcban?*

The role of national minority councils in the Serbian parliamentary elections: a blessing or a curse?

ABSTRACT: Since the amendment of the Election Law in 2020, the national minority councils – the bodies of cultural autonomy of nationalities in Serbia – have been able to give their opinions on the electoral lists of national minorities running in the general elections, at the request of the Republic Electoral Commission. The paper seeks to answer the question of whether this expansion of the authorizations of national self-governments contributed to the success of the fight against ethnobusiness in the Serbian parliamentary elections, in light of relevant legislation, court and administrative practice.

KEYWORDS: Serbia, parliamentary elections, national minority council, ethnic parties, ethnobusiness

1. A témaválasztásról

A szerbiai nemzetiségi önkormányzatok, a nemzeti kisebbségek nemzeti tanácsai nem ismeretlenek sem a szakirodalomban, sem a közéletben. A már több évtizedes jelenlétük óta a szerbiai jogrendszerben több tanulmány is foglalkozott a nemzeti

* A szerző rendkívüli egyetemi tanár az Union Egyetem Dr. Lazar Vrkatić Jogi és Üzleti Tanulmányok Karán (Újvidék, Szerbia). E-mail: beretka.katinka@gmail.com. ORCID: 0000-0003-3875-8055.

** A tanulmány a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal K143523. számú, „A kisebbségek parlamenti képviselői nemzetközi összehasonlításban: deskriptív vagy szubsztantív képviselő?” c. projekt keretében készült.

kisebbségek ezen autonómiaszerveinek működésével, jogállásbeli dilemmáival, a hatályos szabályozás kritikájával.¹ Először az egykori Jugoszláv Szövetségi Köztársaság kisebbségvédelmi törvényében (2002), majd a szövetségi állam átalakulása, felbomlása után a szerbiai alkotmányos rendben jelentek meg (2006) a nemzeti kisebbségek kollektív jogainak érvényesítése eszközeként az Alkotmányban *explicit verbis* rögzített négy területen. Ezek a kultúra, az oktatás, a tájékoztatás és a hivatalos nyelvhasználat.² Miután végül a jogalkotó, alkotmányos felhatalmazása alapján, külön törvényben rendezte a nemzeti kisebbségi tanácsok megválasztására, tevékenységére, finanszírozására, az állami szervekkel és egyéb hatóságokkal, szervezetekkel való kapcsolatára vonatkozó feltételeket (2009), a nemzeti kisebbségi tanácsok fokozatosan beépültek a szerbiai hatalommegosztás rendszerébe, amelyeken keresztül a kisebbségek bizonyos részvételi jogait gyakorolhatják. Bár a törvény alkotmányossági felülvizsgálatának eredménye nem feltétlenül járult hozzá a nemzeti kisebbségek kollektív jogainak kiterjesztéséhez, így a nemzeti kisebbségi tanácsok státuszának megszilárdításához,³ kétségtelenül megmutatta a személyi autonómia fejlődésének további irányát Szerbiában. Nevezetesen, és többek között, az Alkotmánybíróság kimondta, hogy az Alkotmány pontról pontra, *numerus clausus* felsorolja, hogy a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek mely területeken gyakorolhatják a kollektív jogait a megválasztott nemzeti tanácsukon keresztül. Mint már ez előzőekben erről szó volt, ezek a kultúra, az oktatás, a tájékoztatás és a hivatalos nyelvhasználat. Csakis ezek a területek jelentősek valamennyi nemzeti kisebbség identitásának megőrzése szempontjából. Ha a jogalkotó a társadalmi élet más szegmenseiben is jogosítványokat ismerne el a számukra, azzal megsértené az Alkotmány által biztosított kereteket.⁴ Ennek megfelelően a nemzeti tanácsok elsősorban és kizárólag a kulturális autonómia testületeként működnek, pontosabban működhetnének. Ezért is vitatható a nemzeti kisebbségi tanácsok bevonása az általános választási folyamatokba; ugyanis a választási törvény módosításával a 2020. évi parlamenti választásoktól kezdve a nemzeti tanácsok véleményezhetik az egyes nemzetiségi (értsd kisebbségi,

¹ Lásd, Korhecz Tamás: National Minority Councils in Serbia. In: Malloy, Tove H. – Osipov, Alexander – Vizi, Balázs (eds): *Managing Diversity through Non-Territorial Autonomy: Assessing Advantages, Deficiencies, and Risks*. Oxford: Oxford University Press, 2015, 69–91; Beretka Katinka: Fluid Borders of National-Cultural Autonomy: The Legal Status of National Minority Councils in Serbia. *Nationalities Papers*, 2020/2, 273–288; Đurić, Vladimir: *Komentar Zakona o nacionalnim savetima nacionalnih manjina*. Beograd: Savet Evrope, 2023; Dobos Balázs: *A személyi elvű kisebbségi autonómiák Kelet-Közép-Európában*. Budapest: Társadalomtudományi Kutatóközpont, Kalligram, 2020. 103–106.

² Ustav Republike Srbije [A Szerb Köztársaság Alkotmánya]. *Sl. glasnik RS*, br. 98/20 i 115/2021, 75. szakasz.

³ Korhecz Tamás: Nemzetiségi autonómia az Alkotmánybíróság szorításában. *Jog-Állam-Politika*, 2014/3. 30.

⁴ IUz-882/2010. számú, 2014. január 16-án kelt AB határozat. *Sl. glasnik RS*, br. 20/2014.

etnikai) választási listákat, ezzel segítve a Köztársasági Választási Bizottság munkáját az etnobiznisz elleni harcban. Erre elsősorban azért volt szükség, mert nem az adott nemzetiséghez kötődő személyek hol nyíltan, hol burkoltan, már évek óta visszaélnék a nemzeti kisebbségeknek, illetve képviselőiknek garantált kedvezményekkel: nemzeti listákat indítottak nélkülözve mindenféle kisebbségpolitikai célkitűzést vagy éppen etnikai pártot jegyeztettek be kizárólag az alacsonyabb regisztrációs díj miatt.

Bár az etnobiznisz kifejezés nem terjedt el a szerbiai közbeszédben, a gyakorlatban mindinkább visszaköszön, rámutatva azokra az esetekre, amikor deklaráltan/vélhetően nem az adott kisebbséghez tartozók tűnnek fel egy bizonyos helyzetben kisebbségi színekben. A jelen tanulmány kontextusában ez a jelenség az általános választásokra vonatkozik, azaz, amikor a nemzeti kisebbségeknek biztosított előnyösebb politikai részvételi jogok megszerzése és gyakorlása a cél.⁵ A jelen tanulmány azonban nem mélyül el azokban a további esetekben, amikor maguk a nemzetiséghez tartozó személyek az önérdék, a megszerezhető pozíciók, források miatt kezdenek kisebbségi politizálásba, bár az etnobiznisz ezen értelmezése is megjelenik Szerbiában, különös tekintettel a kedvezményes bejutási küszöb bevezetése miatt/óta elszaporodott etnikai pártokra.

Az elkövetkezőkben a címben feltett kérdésre keressük a választ: azaz a nemzeti önkormányzatok hatáskörének kiterjesztése hozzájárult-e a jogbiztonság növeléséhez, az említett visszaélések ki-/visszaszorításához a szerbiai választásokon. Az egykori és hatályos jogszabályok, a vonatkozó bírósági és egyéb hatósági joggyakorlat, valamint a választási eredmények elemzésével megállapítást nyert, hogy még egy korántsem lezárt ügyről van szó, és további korrekciós mechanizmusok bevezetésére van szükség az etnobiznisz felszámolásához (vagy legalább mérsékléséhez) a szerbiai parlamenti választásokon.

2. Rövid összefoglaló a szerbiai választási rendszerről

Szerbiában a nemzeti kisebbségek parlamenti képviselethez való jogát az Alkotmány garantálja. Ennek értelmében a Népképviselőházban biztosítani kell a nemzeti kisebbségek egyenrangúságát és képviseletét, a törvénnyel összhangban.⁶ Ezzel szemben nincsenek garantált helyek, szószólók, külön választási listák vagy választókerületek a nemzeti kisebbségek részére. A választásokon a nemzeti kisebbségek, pontosabban az érdekeiket képviselő etnikai pártok a szerb (nemzeti) többséggel együtt mérettetik meg magukat, viszont kedvezőbb feltételek mellett. A választójog egyenlő, a nagykorú, cselekvőképes, szerbiai állampolgárok

⁵ Hungarian Helsinki Committee: *Report on the Situation of Minorities in Hungary*. September 1999, https://minelres.lv/reports/hungary/hungary_NGO.htm (Letöltés ideje: 2025. május 12.)

⁶ A Szerb Köztársaság Alkotmánya, 100. szakasz 2. bekezdése.

ugyanazon rendszerben szavaznak, valamennyien ugyanazokra a listákra, függetlenül attól, hogy a választópolgár nemzeti kisebbséghez tartozónak vallja-e magát vagy sem, függetlenül attól, hogy az adott választási listát többségi (nemzeti) vagy etnikai párt állította-e vagy sem.⁷

A magyarországi szabályozással ellentétben, amely a régióban egyedi módon a nemzetiségek parlamenti képviselőit az országos nemzetiségi önkormányzatok aktivitására építi,⁸ Szerbiában a nemzetiségi parlamenti képviselő lényegét az etnikai pártok adják, amelyek a Párttörvény értelmében egy adott nemzeti kisebbség érdekeinek képviselői, jogainak védelmével és előmozdításával foglalkoznak.⁹ A törvény külön kihangsúlyozza, hogy az etnikai párt tevékenysége csak egy etnikai csoport érdekképviselőire irányulhat; azaz az általános kisebbségvédelmi eszményeket (például az esélyegyenlőséget és az egyenlő bánásmódot) zászlójukra tűző pártok nem feleltethetők meg az etnikai pártok szerbiai koncepciójának. Az Államigazgatási és Helyi Önkormányzati Minisztérium azonban érdemben nem vizsgálja egy párt céljait, és legfeljebb csak formai jellegű hiányosságok miatt utasíthatja vissza a bejegyzést.

Ha egy pártot etnikai pártként jegyezték be, akkor azt követően számíthat a választási törvények által biztosított kedvezményekre a listaállítási, majd később a mandátumelosztás során. Ez azonban nem ennyire kiszámítható a gyakorlatban, tekintettel arra, hogy 2020 után a választási törvénybe további kontrollmechanizmusokat építettek be, kiszűrendő a kizárólag a törvény kijátszásának szándékával bejegyzett etnikai pártokat.

A pártlistás arányos választási rendszerben a többségi (tehát nem etnikai) politikai pártoknak és/vagy koalícióiknak legalább tízezer hitelesített támogatói aláírással együtt kell benyújtaniuk a választási listát. Ez vonatkozik a többségi és az etnikai pártok koalíciójára, azaz közös listájára is. Az etnikai pártoknak és koalícióiknak azonban elegendő ennek felét, azaz ötezer támogatói aláírást összegyűjteniük. A választópolgárok, nemzeti hovatartozásuktól függetlenül támogathatnak többségi vagy nemzetiségi listát. A törvény egyedüli feltétele, hogy egy választópolgár csak egy listát támogathat. Hogy egy választási lista nemzetiségi lista-e vagy sem, azt a Köztársasági Választási Bizottság dönti el a listaállító kérelmére, miután megállapította, hogy a nemzetiségi választási lista benyújtásának a fő célja „a nemzeti kisebbségek érdekeinek képviselése és érvényesítése, valamint a nemzeti kisebbséghez tartozók jogainak védelme és előmozdítása a nemzetközi jogi

⁷ Zakon o izboru narodnih poslanika [Törvény a népképviselők választásáról]. *Sl. glasnik RS*, br. 14/2022, 5. szakasz.

⁸ Halász Iván: Representation of National and Ethnic Minorities in the Hungarian Parliament. *Studia Iuridica Lublinensia* 2022/5. 82.

⁹ Zakon o političkim strankama [Párttörvény]. *Sl. glasnik RS*, br. 36/2009 i 61/2015 – odluka US, 3. szakasz.

normáknak megfelelően”.¹⁰ Tehát nem a listaállító etnikai párt céljait vizsgálja, hanem az adott listáét. Az etnikai párt céljainak ellenőrzése, elméletileg, a minisztérium feladata lenne még a párt bejegyzésekor, viszont, ahogyan fent olvashattuk, a törvény erre nem ad közvetlen felhatalmazást a minisztériumnak. A Párttörvény módosításának utolsó, 2019. évi tervezetében sem szerepel ennek a kérdésnek a rendezése. Továbbá, a törvény nem követeli meg azt sem, hogy a nemzetiségi listán szereplő jelöltek az adott nemzetiséghez tartozzanak, bár a Köztársasági Választási Bizottság gyakorlata ettől nem egy esetben eltért.

Csak a Köztársasági Választási Bizottság által kihirdetett listákra (etnikai előjeltől függetlenül) szavazhatnak a választópolgárok. A mandátumelosztásban azok a listák vesznek részt, amelyek a leadott szavazatok legalább 3%-át megszerezték. A nemzetiségi választási listákra is ez vonatkozik. Azonban a 3%-ot nem elérő nemzetiségi listák is szerezhetnek mandátumot. Ez esetben ugyanis az ún. osztós módszert alkalmazva valamennyi bejutási küszöböt nem elérő (etnikai párt és/vagy koalíciók által indított) nemzetiségi lista hányadosát további 35%-kal kell növelni.¹¹ Ennek célja a nemzetiségi listákra vonatkozó természetes küszöb korrekciója volt az általános 5%-os bejutási küszöb 3%-ra való módosítását követően.¹²

2022-ig az etnikai pártoknak is legalább tízezer támogatói aláírást kellett összegyűjteniük,¹³ ami voltaképpen kizárta az alacsonyabb létszámú nemzeti kisebbségeket a választási versenyből. A multietnikus választási koalíciók pedig nem feltétlenül sikeresek Szerbiában.¹⁴ A többpártrendszer bevezetésétől egészen napjainkig a magyar, a bosnyák és az albán közösségnek van állandó parlamenti képvisellete, a többi kisebbség képvisellete azonban változó¹⁵ – függetlenül az Alkotmány egyébként egyértelmű rendelkezésétől, hogy valamennyi nemzeti kisebbség parlamenti képviselétét biztosítani kell. Amellett, hogy a nemzetközi monitoring szervek

¹⁰ Törvény a népképviselők választásáról, 2022, 137. szakasz 1. bekezdése.

¹¹ Törvény a népképviselők választásáról, 2022, 140. szakasz.

¹² A törvénymódosítás előtt a természetes vagy más néven nem intézményesített bejutási küszöb az etnikai pártok esetében az össz leadott szavazat 0,4%-a volt, vagyis átlagosan 15–16 000 szavazat. Ennyi szavazatot kellett elérni ahhoz, hogy a nemzetiségi lista részt vehessen a mandátumelosztásban. A természetes küszöb korrigálásával azonban már kb. 11 000 szavazat is elegendő lesz.

¹³ Zakon o izboru narodnih poslanika [Törvény a népképviselők választásáról]. *Sl. glasnik RS*, br. 35/2000, 57/2003 – odluka US, 72/2003 – dr. zakon, 75/2003 – ispr. dr. zakona, 18/2004, 101/2005 – dr. zakon, 85/2005 – dr. zakon, 28/2011 – odluka US, 36/2011, 104/2009 – dr. zakon, 12/2020 i 68/2020, 43. szakasz 1. bekezdése.

¹⁴ Megvizsgálva a nemzetiségek közös listáinak választási eredményeit az elmúlt évtizedekben, megállapítható, hogy a túl sok pártot tömörítő multietnikus koalíciók rendszerint nem szereznek mandátumot vagy legfeljebb egy-kettőt. Ez utóbbi esetben azonban elvárható (lenne), hogy az az egy nemzetiségi képviselő képviselje a koalíció összes többi, mandátumot nem szerző tagjának kisebbségi érdekeit is.

¹⁵ Beretka Katinka: Etnikai pártok a szerbiai Népképviselőházban. *Parlamentari Szemle*, 2024/1. 80. és 82.

jelentéseikben folyamatosan a választási rendszer inkluzív jellegének a bővítésére, azaz a kisebb közösségek sikeresebb becsatornázására hívják fel a figyelmet, szintén kiemelik a visszaélések folyamatos jelenlétét a rendszerben.¹⁶ Emiatt (is) a választási törvények módosításakor újabb és újabb korrekciós funkciókat vezettek be, elsősorban a listaállítás folyamatába, legutóbb a nemzeti kisebbségi tanácsok bevonásával.

3. A nemzeti kisebbségi tanácsok és a parlamenti választások

A választási törvény rögzíti, hogy a Köztársasági Választási Bizottság *kérheti* a nemzeti kisebbségi tanács véleményét arról, hogy egy adott választási lista tekinthető-e nemzetiségi listának vagy sem.¹⁷ A megfogalmazás értelmében a Köztársasági Választási Bizottság szabadon mérlegeli, mely esetekben kéri ki a véleményt. Az általános közigazgatási hatósági eljárás szabályai szerint „ha előírják, hogy egy hatósági döntést más szerv véleményével együtt kell meghozni, akkor a döntést a vélemény megszerzéséig nem lehet meghozni.”¹⁸ A választási törvény azonban opcionális lehetőségként tekint a nemzeti tanács véleményére: ahogyan a Köztársasági Választási Bizottság kívánja. Egyébként éppen a Bizottság szelektív gyakorlata miatt merült fel a diszkrimináció kérdése.¹⁹ Továbbá, a választási törvény nem rendelkezik arról sem, hogy a vélemény tartalmát tekintve kötelező-e. A közigazgatási jogi szakirodalom szerint viszont a válasz minden bizonnyal negatív lenne, tekintettel arra, hogy nem jóváhagyásról vagy beleegyezéséről van szó.²⁰

A 2020. évi törvénymódosításkor intenzív vita folyt a nemzeti kisebbségi tanácsok hatáskörének fenti módon történő kiterjesztéséről. Amellett, hogy

¹⁶ Council of Europe, Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities: *Third Opinion on Serbia*. ACFC/OP/III(2013)006, Strasbourg, 23 June 2014, para. 176, 178. *Fourth Opinion on Serbia*. ACFC/OP/IV(2019)001, Strasbourg, 6 June 2019, para. 118.

¹⁷ Törvény a népképviselők választásáról, 2022, 137. szakasz 3. bekezdése.

¹⁸ Zakon o opštem upravnom postupku [Törvény az általános közigazgatási eljárásról]. *Sl. glasnik RS*, br. 18/2016, 95/2018 – autentično tumačenje i 2/2023 – odluka US, 138. szakasz 3. bekezdése.

¹⁹ Lásd az 5. fejezetben az Orosz Párt és az Elég! Európai út nevű bunyevác nemzetiségi lista esetét.

²⁰ Lásd, Korhecz Tamás – Beretka Katinka: *Upravno pravo. Uvodna pitanja – Organizacija uprave – Delatnost uprave – Kontrola uprave*. Novi Sad: Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkatić, 2021. 171; Popović, Slavoljub: O složenim ili kompleksnim (zbirnim) pravnim aktima. *Zbornik Pravnog fakulteta u Nišu* 1970/9. 30; Rajko, Alen: *Zajednička odluka u upravnoj stvari (složeni upravni akti)*, 2020, <https://www.iusinfo.hr/aktualno/u-sredistu/zajednicka-odluka-u-upravnoj-stvari-slozeni-upravni-akti-42975> (Letöltés ideje: 2025. május 12.); Milkov, Dragan – S. Radošević, Ratko: Garanti akti u upravnom postupku. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu* 2022/1. 1–21.

a nemzetiségi önkormányzatok bevonása kulturális testületi jellegükből kifolyólag nem aratott osztatlan sikert, a vita kezdetén még nem kristályosodott ki az sem, hogy a nemzeti tanácsok véleménnyel vagy valamiféle igazolással járulnak majd hozzá az eljáráshoz. Továbbá, a 2020. évi változatban még úgy szerepelt, hogy a nemzeti kisebbségi tanácsok magát a listaállító etnikai pártot, illetve az etnikai pártok koalícióját véleményezhetik. A felszólalók azon vitatkoztak, hogy a nemzeti tanácsok nem rendelkeznek olyan eszközzel, amellyel egy etnikai párt hitelességét megítélhetnék – legfeljebb szubjektív kritériumok alapján fogalmazhatnak meg konkrét véleményüket;²¹ és nem jogosultak állami tanúsítványok és semmilyen más bizonyítvány kiállítására sem.²² Kérdésként merült fel, hogyan fogják meghatározni, hogy a véleménykérő párt valóban kiáll-e a kisebbségi jogokért, különösen, ha közvetlenül a választások előtt bejegyzett, de a gyakorlatban és a mindennapi életben még nem működő pártról van szó;²³ illetve ki adja majd meg azoknak az etnikai pártoknak az igazolást, hogy valóban a nemzeti kisebbségüket képviselik, amelyeknek nincs nemzeti tanácsa.²⁴ A képviselők nagy része nem vitatta a nemzetiségi listák szűrésének szükségességét, a módszerben azonban nem volt feltétlen egyetértés.²⁵ A választási törvény fenti módosítására végül a 250 képviselőből 158 szavazott, ketten tartózkodtak, 89-en nem vettek részt az ülésen, egy képviselő pedig nem szavazott.²⁶

A 12. parlamentet 2020. június 21-én választották meg, a COVID-19 miatt kihirdetett szükségállapot megszüntetése után. Bár a választási kampányt és az egyéb előkészületeket számos kritika érte, elsősorban a koronavírus elleni védekezést jellemző lezárások és korlátozások miatt,²⁷ az etnikai pártok a többpártrendszer 1990-es bevezetése óta a legjobb eredményüket érték el, 19 mandátummal.²⁸

²¹ Mihajlović, Miletić képviselő (Szerb Szocialista Párt) parlamenti felszólalása, 2020. február 6., 01 06-2/33–20. számú gyorsírási jegyzetek.

²² Olena Papuga képviselőasszony (Vajdasági Szociáldemokrata Liga) parlamenti felszólalása, 2020. február 6., 01 06-2/33–20. számú gyorsírási jegyzetek.

²³ Nataša Mihailović Vacić képviselőasszony (Szerb Szociáldemokrata Párt) parlamenti felszólalása, 2020. február 6., 01 06-2/33–20. számú gyorsírási jegyzetek.

²⁴ Vjerica Radeta képviselőasszony (Szerb Radikális Párt) parlamenti felszólalása, 2020. február 6., 01 06-2/33–20. számú gyorsírási jegyzetek.

²⁵ Lásd Pásztor Bálint képviselő (Vajdasági Magyar Szövetség) és Olena Papuga képviselőasszony (Vajdasági Szociáldemokrata Liga) parlamenti felszólalásait, 2020. február 6., 01 06-2/33–20. számú gyorsírási jegyzetek.

²⁶ 2020. február 8-ai parlamenti szavazás eredményei. <https://otvoreniparlament.rs/glasanje/4236> (Letöltés ideje: 2025. február 5.)

²⁷ Klačar, Bojan: Okruženje u kojem se odvija kampanja. In: Klačar, Bojan (ed.): *OKO izbora 21: parlamentarni izbori 21. juna 2020. godine*. Beograd: Centar za slobodne izbore i demokratiju (CeSID), 2020. 10–12.

²⁸ Čolović, Ivo: Parlamentarni izbori u Srbiji 2020. godine kroz brojeve. In: Klačar, Bojan (ed.): *OKO izbora 21: parlamentarni izbori 21. juna 2020. godine*. Beograd: Centar za slobodne izbore i demokratiju (CeSID), 2020. 117.

A választási törvényt közvetlenül a választások előtt módosították, és a bejutási küszöböt 5%-ról 3%-ra csökkentették. A kormány ezzel az intézkedéssel elsősorban a Népképviselőház reprezentativitását kívánta növelni.²⁹ Mivel azonban az ellenzék a méltánytalan és egyenlőtlen választási feltételek, illetve körülmények miatt tudatosan a bojkott mellett döntött, a parlamentbe végül csak a pszeudo-ellenzéki pártok jutottak be. Ezért az államfő az eredmények kihirdetése után bejelentette, hogy előrehozott parlamenti választásokat tartanak majd az elnökválasztással egy időben. Erre 2022. április 3-án került sor, amikor valamennyire átrendeződött a politikai színtér, bár a kormányzó többség ugyanaz maradt.

A 2022-es választás már egy teljesen új választási törvény alapján zajlott le, amelyben a nemzeti kisebbségek parlamenti képviselőjét külön fejezet szabályozta. Ez a törvény egyébként ma is hatályos. Ennek értelmében a nemzeti kisebbségi tanács már nem magát az etnikai pártot véleményezi, hanem a nemzetiségi választási listát. Habár ez az elsősorban technikai jellegű módosítás érdemben nem változtatott a gyakorlaton, alkotmányossági szempontból fontos lépésről van szó. Ugyanis az etnikai pártok részt vesznek a nemzeti tanácsi választásokon is, és az új törvényig ugyanezek a nemzeti tanácsok adtak véleményt a Köztársasági Választási Bizottságnak arról, hogy a nemzetiségi listaállítók tényleg etnikai pártok-e. „Nyilvánvaló volt, hogy az egyes nemzeti kisebbségeken belüli polarizált, sőt miniatűr, de szétterjedezett kisebbségi politikai színtér körülményei között egy ilyen megoldás további feszültségeket okozhat.”³⁰

A törvényben 2022-től kezdve még komolyabb hangsúlyt kapott a nemzeti kisebbségeknek garantált kedvezményes feltételekkel való visszaélés visszaszorítása. A Köztársasági Választási Bizottság leellenőrzi, hogy 1) a listaállító szervezet etnikai pártként bejegyzett párt-e; 2) mi a listaállítás célja; 3) van a jelöltek között köztudottan más, többségi (szerb) párt tagja; illetve 4) utal-e bármilyen más körülmény a kedvezményes feltételek kijátszásának a szándékára. Ez utóbbi rendelkezésre hivatkozva pedig a Köztársasági Választási Bizottság bizonyos esetekben azt is megvizsgálta, hogy a jelöltek milyen arányban iratkoztak fel az adott nemzeti kisebbség külön választói névjegyzékére.³¹ További dilemma esetén a nemzeti kisebbség tanács véleményét is kérte, viszont azt nem mindig fogadta

²⁹ Perišić, Nikola – Kaličanin, Boris: Lokalni izbori u Republici Srbiji 2016. i 2020. godine – Političke posledice smanjenja izbornog praga. *Srpska politička misao*, 2023/1. 192.

³⁰ Đurić, 2020. 41.

³¹ A nemzeti kisebbségi tanácsok tagjait közvetlenül választják meg az adott nemzeti kisebbség külön választói névjegyzékébe önkéntesen feliratkozott felnőtt szerbiai állampolgárok. Közvetlen választásra akkor kerül sor, ha a nemzeti tanácsi választások kiírása előtt 24 órával az adott közösséghez tartozó személyek legalább 40%-a feliratkozott a névjegyzékbe (a legutolsó népszámlálási adatok alapján). Ellenkező esetben közvetett választást tartanak az ún. elektori közgyűlésen keresztül. Zakon o nacionalnim savetima nacionalnih manjina [Törvény a nemzeti kisebbségek nemzeti tanácsairól]. *Sl. glasnik RS*, br. 72/2009, 20/2014 – odluka US, 55/2014 i 47/2018, 29. szakasz.

meg. A bizottság ugyanis úgy véli, hogy a nemzeti tanács véleménye elsősorban kiegészítő adalékként szolgál a nemzetiségi választási lista értékelésekor, és nem kötelező jellegű.³²

A törvényről alkotott közös véleményben a Velencei Bizottság és az EBESZ kihangsúlyozta, hogy eltekintve a listaállító (szubjektív) nyilatkozatától és a nemzeti kisebbségi tanács esetleges, szintén szubjektív véleményétől, nem világos, hogyan kellene bizonyítani a listaállítónak, hogy az adott lista valóban nemzetiségi-e. A listán szereplő jelöltek milyen eszközökkel igazolhatják, hogy ők tényleg az adott nemzetiség érdekeit tartják majd szem előtt a parlamenti munka során? A kisebbségi politikáról való ilyen formai nyilatkozat ugyanis lehet csak *pro forma*. Továbbá, szintén nem egyértelmű, hogy a jelölteknek az adott nemzeti kisebbséghez kell-e tartozniuk, vagy nemzeti hovatartozástól függetlenül állíthatnak nemzetiségi választási listát.³³ Itt újra megjegyeznénk, hogy a törvény egyértelmű e tekintetben, sem az etnikai pártalapítás, sem pedig a nemzetiségi listaállítás esetében nem követeli meg az adott nemzetiséghez tartozást.

A vélemény értelmében sokkal pontosabb és világosabb kritériumokat kell rögzíteni magában a törvényben, például, hogy a jelöltek önéletrajzi adatait, nemzetiségi szervezetekben való tagságát, a nemzeti kisebbségi tanácsok által szervezett eseményeken való aktív részvételét, stb. lehetne figyelembe venni.³⁴ Ugyanis „ha a nemzeti kisebbségi tanácsi választásokra való regisztráció pontos és objektív mércéje a jelölt nemzetiségi hovatartozásának, akkor ez a kritérium beépíthető a törvénybe, és valamennyi, nemzetiségi státuszt kérő választási listára is vonatkozhatna.”³⁵

Amint majd olvashatjuk a továbbiakban, a Köztársasági Választási Bizottság megfogadta a Velencei Bizottság és az EBESZ ajánlását, és amikor szükségesnek tartotta, a nemzeti kisebbségi külön választói névjegyzéken keresztül ellenőrizte a jelöltek nemzetiségi hovatartozását – a Közigazgatási Bíróság értelmezésében: törvénytelenül.

³² A Köztársasági Választási Bizottság, 2 013-298/20. számú, 2020. június 16-án kelt határozata.

³³ European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission) – OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (OSCE/ODIHR): *Serbia Joint Opinion on the Constitutional and Legal Framework Governing the Functioning of Democratic Institutions, Electoral Law and Electoral Administration*, Strasbourg. 20 December 2022, Opinion No. 1071/2021, OSCE/ODIHR Opinion-No. ELE-SRB/449/2022, para 137.

³⁴ Venice Commission – OSCE/ODIHR, 2022, para. 138.

³⁵ Venice Commission – OSCE/ODIHR, 2022, para. 139.

4. Politikai és demográfiai kontextus

Szerbia esetében alapvető kérdés, hogy mely népcsoportoknak van joguk a kedvezményes feltételekhez a parlamenti választások során, különös tekintettel arra, hogy nincs egy hivatalos lista a nemzeti kisebbségként elismert közösségekről. A Kisebbségvédelmi Törvény definíciója pedig a lehető legszélesebb értelmezést és ez alapján a leginkluzívabb meghatározást teszi lehetővé.³⁶ Ami bizonyos, hogy legalább 23 nemzeti kisebbség biztosan él az országban, ugyanis máig 23 nemzeti kisebbség választott országos nemzetiségi önkormányzatot (nemzeti tanácsot).³⁷ Más részről, „a nemzeti kisebbségi státuszhoz nem szükséges, hogy a nemzeti kisebbség tagjai megválasszák nemzeti tanácsukat, hiszen más módon is kifejezhetik identitásukat”.³⁸ Ezt támasztja alá az a tény is, hogy a legtöbb nemzetiség már jóval azelőtt saját párttal jelent meg a választási versenyben, mintsem nemzeti tanácsot választott/választhatott volna. Természetesen a pártalapítás ténye még nem jelenti automatikusan a választásokon, különösen nem az országos választásokon való megmérettetést.³⁹ Az etnikai pártok elsősorban helyi szinten aktívak.⁴⁰

Etnikai pártot legalább ezer felnőtt állampolgár alapíthat Szerbiában,⁴¹ nemzeti hovatartozástól függetlenül. Habár logikusnak tűnhet, hogy a kisebb nemzeti közösségek, amelyek száma az utolsó népszámláláson alig érte el az ezret (askáli, cseh, egyiptomi) vagy ezer alatt volt (görög, lengyel), a törvényi követelmény nem teljesítése miatt vannak eleve kizárva az etnikai pártalapításból, az Alkotmánybíróság értelmezése teljesen mást mutat. Nevezetesen, a Párttörvény alkotmányossági felülvizsgálata során a bíróság kiemelte, hogy a számszerűen alacsonyabb lélekszámú nemzeti kisebbségek számára nem jelent akadályt a pártalapításhoz szükséges alapítói létszám összegyűjtése, mert bárki (aki szavazati joggal rendelkezik) lehet

³⁶ A törvényi definíció értelmében Szerbiában nemzeti kisebbségnek minősül az ország állampolgárainak minden olyan csoportja, amely létszámát tekintve kellően reprezentatív – bár számszerű kisebbséget képez; az ország területével hosszú távú és erős kapcsolatban áll; olyan jellemzőkkel rendelkezik, mint a nyelv, a kultúra, a nemzeti vagy etnikai hovatartozás, a származás vagy a vallás, és amelyek megkülönböztetik a többségi lakosságtól; és amelynek tagjai törekednek közös identitásuk fenntartására – ideértve a kultúrát, a hagyományt, a nyelvet vagy a vallást. Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina [Törvény a nemzeti kisebbségek jogainak és szabadságainak védelméről]. *Sl. list SRJ*, br. 11/2002, *Sl. list SCG*, br. 1/2003 – Us-tavna povelja i *Sl. glasnik RS*, br. 72/2009, 97/2013 i 47/2018, 2. szakasz 1. bekezdés.

³⁷ A Szerbiai Zsidó Hitközségek Szövetségének végrehajtó bizottsága a törvény értelmében gyakorolja a nemzeti kisebbségi tanácsok hatásköreit. Szerbiában elsősorban vallási, és nem nemzeti kisebbségi kategóriáról van szó.

³⁸ A Szerb Közigazgatási Bíróság 18 Uz 31/22. számú, 2022. március 21-én kelt ítélete.

³⁹ Korhecz Tamás: Parliamentary Representation of National Minorities in Serbia and Hungary. *Pravni zapisi*, 2022/2. 542.

⁴⁰ Ördögh Tibor: Szerbia pártrendszerének változása, 1990–2014. In: Berényi János (szerk.): *Tudástérkép*. Újvidék: VMAT, 2014. 183.

⁴¹ Párttörvény, 9. szakasz.

1. táblázat

A szerbiai nemzeti kisebbségekre vonatkozó adatok összesítése (összeállította a szerző)

Nemzeti kisebbség	Nemzetiségi választói névjegyzék		Népszámlálási adatok		Etnikai pártok ¹	Listaállítás országos választáson
	2018 ²	2022 ³	2011 ⁴	2022 ⁵		
Albán	36 456	36 238	5 809	61 687	7	+
Askáli	2 708	2 823	997	1 307	0	–
Bolgár	18 201	16 573	18 543	12 918	4	–
Bosnyák	106 326	113 502	145 278	153 801	15	+
Bunyevác	7 849	7 324	16 706	11 104	3	+
Cseh	1 483	1 491	1 824	1 317	0	–
Egyiptomi	3 893	3 727	1 834	1 484	0	–
Gorán	–	közvetett v.	7 767	7 700	1	+
Görög	2 458	2 744	725	690	2	csak koalícióban
Horvát	közvetett v.	közvetett v.	57 900	39 107	2	+
Lengyel	345	317	741	615	0	–
Macedón	közvetett v.	közvetett v.	22 755	14 767	3	csak koalícióban
Magyar	129 471	116 406	253 899	184 442	6	+
Montenegrói	közvetett v.	közvetett v.	38 527	20 238	2	+
Német	2 562	2 329	4 064	2 573	0	–
Orosz	közvetett v.	3 093	3 247	10 486	8	+
Roma	66 570	65 426	147 604	131 936	7	+
Román	20 391	20 784	29 332	23 044	2	csak koalícióban
Ruszin	7 934	7 247	14 246	11 483	2	csak koalícióban
Szlovák	29 509	27 525	52 750	41 730	8	+
Szlovén	2 128	2 527	4 033	2 829	0	–
Ukrán	2 677	2 435	4 903	3 969	0	–
Vlach	26 584	23 341	35 330	21 013	4	+

¹ Államigazgatási és Önkormányzati Minisztérium: Politikai pártok nyilvántartása. <https://upit.rps.gov.rs/Home/GetPDFReport> (Letöltés ideje: 2025. január 23.)

² Izveštaji o ukupnim rezultatima izbora za članove nacionalnog saveta nacionalnih manjina [Jelentések a nemzeti kisebbségi tanácsok választási eredményeiről]. Sl. glasnik RS, br. 85/2018.

³ Izveštaji o ukupnim rezultatima izbora za članove nacionalnog saveta nacionalnih manjina [Jelentések a nemzeti kisebbségi tanácsok választási eredményeiről]. Sl. glasnik RS, br. 126/2022.

⁴ Republički zavod za statistiku: Saopštenje za javnost od 29. 11. 2022. <https://publikacije.stat.gov.rs/G2012/Pdf/G201218001.pdf> (Letöltés ideje: 2025. február 4.)

⁵ Republički zavod za statistiku: Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2022. godine — Nacionalna pripadnost — Podaci po opštinama i gradovima. Beograd: Republički zavod za statistiku, 2023.

bármely etnikai párt alapítója, nemzetiségre való tekintet nélkül.⁴² Ezzel a döntéssel pedig maga a bíróság zárta le azt az elméleti vitát, hogy Szerbiában a nemzetiségi érdekeket csak az adott nemzetiséghez tartozó személyek védhetik-e vagy sem. Voltaképpen ez az értelmezés tette lehetővé, hogy a 132 regisztrált politikai pártból 76-ot, azaz közel 58%-ot etnikai pártként vegyenek nyilvántartásba – miközben országos szinten a nemzeti kisebbségek részaránya jóval kevesebb. A 2022. évi népszámlálás eredményei szerint a lakosság 80,6%-a vallotta magát szerb nemzeti-ségűnek, a maradék 20% pedig megoszlik a más etnikai csoportba tartozók, a nem nyilatkozók vagy a regionális kötődést megjelölők között.⁴³

A jelenleg hatályban lévő Párttörvény (2009) előtt az etnikai pártok alapításához ugyanannyi alapítóra volt szükség, mint a többségi (szerb) pártok esetében, mindösszesen százra.⁴⁴ Ebben az időben ugyanis még a törvény nem tett különbséget párt és párt között. Érdekes azonban, hogy az etnikai pártok száma mégis az alapítói szám megnövelése, azaz 2009 után emelkedett meg exponenciálisan.⁴⁵ Ennek elsőszámú oka pedig minden bizonnyal az etnikai pártok részére a parlamenti választásokon bevezetett kedvezményes listaállításban és mandátumszerzésben keresendő a 2007. évi parlamenti választásoktól kezdve.⁴⁶

A jövőre nézve még érdekességeket tartogathat a jugoszláv és a muzulmán közösség helyzete, ugyanis a 2022. évi népszámláláson több mint huszonhétvezren a jugoszláv, több mint tizenháromezren pedig a muzulmán nemzeti hovatartozást jelölték meg. Ez utóbbi esetben külön kell kezelni az iszlám *vallási* hovatartozást, amelyet közel huszonnyolcezren választottak. Tehát szemmel láthatóan van egy etnikai és egy vallási dimenzió is, amely alapján a muzulmán közösség akár kérelmezhetné is saját etnikai párt bejegyzését vagy nemzeti tanácsa megválasztását. A jugoszláv közösség esetében azonban kérdéses, hogy az egykori jugoszláv testvériség-egység hagyományainak ápolása milyen mértékben feleltethető meg nemzeti kisebbségi kultúrának.⁴⁷

⁴² IUz-479/2014. számú, 2015. április 8-án kelt AB határozat. *Sl. glasnik RS*, br. 61/2015.

⁴³ Republički zavod za statistiku, 2023.

⁴⁴ Zakon o političkim organizacijama [Törvény a politikai szervezetekről]. *Sl. glasnik RS*, br. 37/90 i *Sl. glasnik RS*, br. 30/92 – dr. zakon, 53/93, 67/93, 48/94 i 101/2005 – dr. zakon, 5. szakasz 1. bekezdés.

⁴⁵ 2009-től kezdve etnikai pártot ezer szerbiai állampolgár alapíthat, többségi (szerb) pártot pedig tízezer fő.

⁴⁶ Zakon o izmenama i dopunama Zakona o izboru narodnih poslanika [Törvény a népképviselők választásáról szóló törvény módosításáról és kiegészítéséről]. *Sl. glasnik RS*, br. 18/2004, 13. szakasz.

⁴⁷ Đurić, Vladimir: *Pravni aspekti prikupljanja, upotrebe i značaja statističkih podataka o nacionalnoj, jezičkoj i verskoj pripadnosti stanovništva*. Beograd: Republički zavod za statistiku – Institut za uporedno pravo, 2014.

5. Választási etnobiznisz Szerbiában

A nemzeti kisebbségi tanácsok véleményezési jogkörének bevezetését több múltbeli visszaélés indokolta. Az egyik volt a pszeudo-vlach párt esete. A Felkínált opciók közül az egyik sem (Nijedan od ponuđenih odgovora) nevű, eredetileg szerb (azaz nem etnikai) pártot a jelenleg is érvényes Párttörvény hatályba lépése után törölték a pártnyilvántartásból, mert a szervezet nem volt hajlandó az előírányozott, nem kevés összeget kifizetni az újregisztrációra. Ehelyett a vlach nemzeti kisebbség pártjaként vették nyilvántartásba, hogy a 2012. évi parlamenti választásokon kihasználhassa az etnikai pártok által indított listákra vonatkozó természetes bejutási küszöböt.⁴⁸ A 2012-ben mandátumot szerző pártelnök, Nikola Tulimirović ugyanis bevallotta szerb nemzetiségű, és a párt választási programjában sem szerepeltek a vlach közösségre vonatkozó tervek. Amikor a parlamentben a Pristinai Ideiglenes Intézményekkel folytatott politikai és technikai párbeszéd menetéről szóló jelentésről vitatkoztak, a jelentéstevő kormány nevében felszólaló Ivica Dačić külön ki is emelte, hogy itt lenne az ideje a képviselő aktívabb részvételének a szerbiai vlachok helyzetét illetően, tekintettel arra, hogy ez az európai integráció szempontjából is fontos kérdés:⁴⁹ „Önt, Tulimirović úr, mint vlachot választották meg, bár nem tudom, hogy vlach származású-e ... nem tudom, mit tett a vlachok érdekeiért, akiknek a parlamenti képviselője. Vagy adja vissza a mandátumát, mivel nemzetiségi listaként és etnikai pártként, a vlachok pártjaként bejelentkezve választották meg!”⁵⁰

A képviselő, kétség kívül, egyszer sem foglalkozott a vlachokat vagy akár más kisebbséget érintő kérdésekkel a parlamenti felszólalásaiban, viszont az is biztos, hogy nem vlachként választották meg, hanem mint a vlach közösség képviselőjét. A nemzetiségi választási listán szereplő jelöltek nemzetiségi–kisebbségi hovatartozása sem akkor, sem ma nem volt törvényi követelmény – bár az utóbbi időben a Köztársasági Választási Bizottság egyre inkább elkezdte ezt saját kezdeményezésére vizsgálni. A lényeg, hogy a jelölt olyan mértékben élvezze egy etnikai párt

⁴⁸ A Felkínált opciók közül az egyik sem párt archivált honlapja. <https://web.archive.org/web/20110116184339/http://nopo.org.rs/o-nama/> (Letöltés ideje: 2025. január. 23.)

⁴⁹ Ivica Dačić akkori kormányfő a román Szenátus egyöntetű határozatára utalt, amely értelmében Románia az EK és Szerbia közötti Stabilizációs és társulási megállapodás ratifikálását akkor támogatja, ha a szerb hatalom tiszteletben tartja a Timok folyó völgyében élő románok jogait. Itt érdemes megjegyezni, hogy Szerbia a román és a vlach közösségeket két különálló nemzeti kisebbséggként kezeli. A Timok folyó völgyében élő románok alatt elsősorban a vlach közösség értendő. Novaković, Igor – Đurđević, Nenad: *Srpsko-rumunski odnosi i status vlaške nacionalne manjine u Srbiji. Studija praktične politike*. Beograd: ISAC fond – Centar za međunarodne i bezbednosne poslove, 2015. 36.

⁵⁰ Ivica Dačić akkori kormányfő felszólalása a parlamentben 2013. április 26-án, gyorsírással jegyzet, <https://otvoreniparlament.rs/transkript/7031?page=23#govor-1014348> (Letöltés ideje: 2025. május 12.)

támogatását, hogy az a saját (nemzetiségi) listáján indítsa. Etikai szempontból tehát nem is az volt a kérdéses, hogy nem vlachok alapították a pártot, vagy hogy a listán nem szerepeltek magukat vlachnak vallók, hanem hogy mindezt milyen szándékkal és céllal tették.⁵¹

A választási etnobiznisz másik, kevésbé hangos példája a pszeudo-magyar Republikánus Párt (Republikanska stranka), amely először és utoljára a 2016. évi parlamenti választásokon indult nemzetiségi listával, sikertelenül. A listavezető Nikola Sandulović szintén ismert közéleti figura, aki a merényletben elhunyt Zoran Đinđić egykori miniszterelnök testőrségének volt a tagja. A magyar etnikai pártként bejegyzett Republikánus Párt sosem foglalkozott magyar jellegű kérdésekkel, nincsenek magyarok a vezetőségében, politikai programjában gazdasági, szociális ügyekre, Szerbia és Koszovó viszonyára fókuszál.⁵² Habár az esélykiegyenlítési intézkedésekkel való visszaélés iskolapéldájának tekinthető, amely még deklarátívan sem áll ki a magyar vagy akármelyik másik nemzeti kisebbség helyzetének a javítása mellett,⁵³ mégis vannak, akik úgy vélik, ilyen esetben is „mindenkinek joga van saját döntése mentén etnikailag meghatározni magát, és ezt az etnikai hovatartozást megváltoztatni; ez egy emberi jog, amit senki sem vehet el.”⁵⁴

Szintén a 2016. évi előrehozott parlamenti választásokon indult, és egyben egy parlamenti mandátumot szerzett a szlovák Zöld Párt (Zelena stranka), amely nevéből is kifolyólag elsősorban környezetvédelemmel és a fenntartható gazdasággal foglalkozik. A fenti példákhoz hasonlóan ebben az esetben sem volt titok a pártalapítás, illetve listaállítás valódi szándéka. A pártelnök Goran Čabradi szavai szerint „ezt a pártot azzal a céllal jegyezték be, hogy hiteles politikát kínáljon a szerb politikai színtéren, és tudjuk, hogy ma sajnos valódi vagyoni van szükség egy párt bejegyzéséhez.”⁵⁵ Továbbá, a képviselői mandátumot szerző Čabradi egyetlen felszólalásában sem foglalkozott a szlovák közösség helyzetével. Ezt képviselőtársai fel is rótták neki: „annyira szlovák etnikai pártról volt szó, hogy a szóban forgó úriember [Goran Čabradi – a szerz. megj.] meg sem jelent itt a Népképviselőházban,

⁵¹ Lončar, Jelena: Učešće političkih stranaka i koalicija nacionalnih manjina na izborima 2012. u Srbiji. In: Orlović, Slavica (ed.): *Izbori i formiranje Vlade u Srbiji 2012*. Beograd: Fakultet političkih nauka – Centar za demokratiju, 2012. 129.

⁵² Spalović, Dejan: Republikanci „zaštitnici” Mađara. *Politika*, 22. februar 2015., <https://www.politika.rs/sr/clanak/319766/Republikanci-zastitnici-Madara> (Letöltés ideje: 2025. január 23.)

⁵³ A pártelnök úgy nyilatkozott, hogy célja egy olyan társadalom megteremtése, ahol mindenki egyenrangú, ami olvasatában a szerb állampolgárok nemzetiségi alapú negatív és egyben pozitív diszkriminációjának az eltörlését jelenti. Đurđević, Nenad (ed.): *Politička participacija nacionalnih manjina: Izbori 2016. Policy Paper*, 2/2016. Beograd: Forum za etničke odnose, 2016. 27.

⁵⁴ Spalović, 2015.

⁵⁵ Čerin, Sandra: Zelena stranka – otkud Slovaci u Užicu. *Sputnik Srbija*, 02. maj 2016. <https://sputnikportal.rs/20160502/Zelena-stranka-otkud-Slovaci-u-Uzicu-1105344060.html> (Letöltés ideje: 2025. február 4.)

amikor a szlovák parlament elnöke meglátogatott minket”⁵⁶; „ha valóban a szlovákok, a szlovák nemzeti kisebbség képviselője lenne, minden bizonnyal szívesen látná hazája parlamentjének elnökét.”⁵⁷

Közös a három fenti példában, hogy ezeket az áletnikai pártokat semleges név alatt jegyezték be, amely bár nem törvényellenes, mégis feltűnő. Hiszen ilyen módon nem feltétlenül az adott nemzeti kisebbségi szavazók számára kívánnak vonzók lenni, hanem általában a teljes szavazóbázisnak kínálnak fel hamis alternatívát.⁵⁸ A Párttörvény 2019. évi módosító javaslatának tervezetében éppen a félreértések tisztázása érdekében indítványozták, hogy az etnikai párt elnevezésében kötelezően szerepelnie kell(ene) annak a kisebbségnek a nevének, amely érdekeit az etnikai párt védeni/képviselni kívánja. A tervezet azonban a mai napig nem került parlamenti eljárásba.

Változások a 2020. évi parlamenti választásoktól kezdve

A 2020. évi parlamenti választásoktól kezdve alkalmazzák a Köztársasági Választási Bizottság kibővített kontrollmechanizmusait, amely azonban nem feltétlenül járt el következetesen valamennyi gyanús esetben.

Az Orosz Párt (Ruska Stranka) 2014 óta folyamatosan megméretteti magát a parlamenti választásokon, de csak 2023-ban szerzett mandátumot.⁵⁹ Érdekessége, hogy oroszbarát pártként definiálja magát, amelynek elsődleges célja az Oroszországgal való gazdasági és katonai szövetség fenntartása, a migránsok ellenőrzés nélküli beáramlásának megállítása, az azonos neműek házasságának megtiltása és a homoszexualitás reklámozásának megakadályozása. A Szerbiában élő orosz nemzeti kisebbség jogainak ápolása csak másodlagos jelentőségű.⁶⁰ A párt niši részlegének elnöke mégis úgy nyilatkozott, hogy a pártot a programja, valamint néhány orosz tagja teszi orosz etnikai párttá,⁶¹ függetlenül attól, hogy ő maga egyébként szerb nemzetiségűnek vallja magát. Hasonlóan, a 2023. évi, valjevói helyhatósági

⁵⁶ Aleksandar Martinović képviselő (Szerb Haladó Párt) parlamenti felszólalása, 2020. február 6., 01 06-2/33-20. számú gyorsírási jegyzetek.

⁵⁷ Marijan Rističević képviselő (Népi Parasztpárt) parlamenti felszólalása, 2019. november 26., 01 06-2/286-19. számú gyorsírási jegyzetek.

⁵⁸ Orlović, Slobodan: Izborne nelogičnosti i manjinske stranke. *Politika*, 29. maj 2016., <https://www.politika.rs/sr/clanak/355977/Izborne-nelogicnosti-i-manjinske-stranke> (Letöltés ideje: 2025. január 23.)

⁵⁹ Habár 2022-ben előrehozott parlamenti választásokat tartottak Szerbiában, a környezetvédelmi tüntetések és az ellenzék hatására alig egy év múlva, 2023. december 17-én újabb választásokra került sor.

⁶⁰ Trklja, Milica: Ruska stranka ulazi u Skupštinu Srbije – šta će im biti prvi cilj. *Sputnik Srbija*, 19. decembar 2023. <https://lat.sputnikportal.rs/20231218/ruska-stranka-ulazi-u-skustinu-srbije--sta-ce-im-biti-prvi-cilj-1165244227.html> (Letöltés ideje: 2025. február 4.)

⁶¹ Georgievski, Jovana: Lokalni izbori 2024: Šta je Ruska stranka u Srbiji i koga predstavlja. *BBC News na srpskom*, 5. jun 2024., <https://www.bbc.com/serbian/lat/srbija-69089769> (Letöltés ideje: 2025. február 4.)

választáson mandátumot szerző jelölt az Orosz Párt által állított Ökológia, Zöld Valjevo – életstílus elnevezésű listáról (Ekologija, zeleno Valjevo – stil života) bejelentette, hogy ő szerb, de sok orosz barátja van.⁶²

A 2020. évi választásokon az Orosz Nemzeti Tanács pozitív véleménye ellenére a Köztársasági Választási Bizottság elutasította az Orosz Párt kérelmét, hogy nemzetiségi listát állíthasson.⁶³ Bár az Orosz Párt keresetének a Közigazgatási Bíróság végül helyt adott,⁶⁴ időhiány miatt a párt nem igazán tudott kampányolni. A 2022. évi előrehozott választás alkalmával a Köztársasági Választási Bizottság, többek között, azért utasította el az Orosz Párt által indított nemzetiségi listát, mert a jelöltek legalább kétharmada nem iratkozott fel az orosz kisebbség külön választói névjegyzékébe. Igaz, a bizottság a döntés indokolásában elismerte, hogy maga a párt a Szerbiában élő orosz közösség hiteles képviselője, ám azt már vitatta, hogy az általa indított lista tényleg az orosz kisebbség hiteles listája lenne-e – hiszen a jelöltek legalább kétharmada magát nem tartja oroszoknak.⁶⁵ A Közigazgatási Bíróság nem foglalt állást ebben a kérdésben, hanem formai okokra hivatkozva utasította el a fellebbezést: még ha a listát nemzetiségi listaként is ismernék el, a párt akkor sem gyűjtötte össze a nemzetiségi listákra előírt minimális 5000 támogató aláírást.⁶⁶

A 2023. évi választásokon a Köztársasági Választási Bizottság már nem kérte (újra) az Orosz Nemzeti Tanács véleményét, mert a Közigazgatási Bizottság előző, 2020-as és 2022-es vonatkozó ítéleteiben már megállapította, hogy ez a választási lista nemzetiségi listának minősül az Orosz Nemzeti Tanács véleménye szerint.⁶⁷ Ez az indokolás azonban teljesen félreértelmezi a nemzeti tanácsok szerepét, amelyek nem az etnikai pártot, hanem a nemzetiségi listát véleményezik. Ez pedig választásonként változik, tekintettel arra, hogy maguk a jelöltek is változnak a listán. Ahogyan említettük, az Orosz Párt jelöltje végül 2023-ban parlamenti mandátumot szerzett – kedvezményes feltételek mellett.

Az Orosz Kisebbségi Szövetség (Ruski manjinski savez) elnevezésű közös nemzetiségi listát két orosz párt és egy görög polgári csoportosulás indította 2022-ben. Ebben az esetben a Köztársasági Választási Bizottság nem kérte ki sem az

⁶² Minić, Zlatko: Šta da radiš u Srbiji kad si Rus. *Peščanik*, 06. avgust 2024. <https://pescanik.net/šta-da-radiš-u-srbiji-kad-si-rus/> (Letöltés ideje: 2025. február 4.)

⁶³ A Köztársasági Választási Bizottság 013-298/20. számú, 2020. június 10-ei határozata.

⁶⁴ Az ítéletben az olvasható, hogy a Köztársasági Választási Bizottság egyetlen tagja sem támogatta az Orosz Párt nemzetiségi listaállítását, a Közigazgatási Bíróság szerint azonban meg kellett volna azt is indokolni a bizottság döntésében, hogy milyen tényállás vagy egyéb állapot vezetett ehhez a kimenetelhez. A Szerb Közigazgatási Bíróság III-11 Už. 95/20. számú, 2020. június 14-én kelt ítélete.

⁶⁵ A Köztársasági Választási Bizottság 02 013-688/22. számú, 2022. március 18-án kelt határozata.

⁶⁶ A Szerb Közigazgatási Bíróság III-1 Už 29/22. számú, 2022. március 20-án kelt ítélete.

⁶⁷ CRTA (n.a.): *Izbori 2023. Završni izveštaj*. Beograd: CRTA, 2024. 30. https://crt.rs/wp-content/uploads/2024/02/CRTA_Završni-izborni-izvestaj-2023.pdf (Letöltés ideje: 2025. február 6.)

Orosz, sem a Görög Nemzeti Tanács véleményét; ehelyett megállapította, hogy a 32 jelölt közül csak hatan szerepelnek valamelyik kisebbségi választói névjegyzékben, ezért „a lista benyújtásának nem célja az orosz és görög nemzeti kisebbségek érdekeinek és jogainak képviselete.”⁶⁸ A Köztársasági Választási Bizottság értelmezése szerint ugyanis azoknak, akik a nemzetiségi érdekeket kívánják képviselni, olyan formális tevékenységbe is be kell kapcsolódniuk, amely éppen a nemzeti kisebbségek védelmére, illetve helyzetünk javítására irányul. Ez pedig a Szerb Köztársaságban formálisan a nemzeti kisebbségek nemzeti tanácsaiban, közvetve pedig a nemzeti kisebbségek külön választói névjegyzékébe való feliratkozás révén testesül meg.⁶⁹

A Közigazgatási Bíróság azonban nem fogadta el azt az érvelést, hogy egy lista nemzetiségi jellegét a jelöltek etnikai/nemzeti hovatartozása alapján határozzák meg, és amely teljesen elhanyagolja azt a tényt, hogy a listát regisztrált etnikai párt indította, amely alapszabályában és programjában is az adott nemzeti kisebbség érdekvédelmét és -érvényesítését tűzte zászlajára. A bíróság szerint ugyanis „a listát nem lehet a listaállítótól elválasztva szemlélni.”⁷⁰ Az Orosz Kisebbségi Szövetség végül nem szerzett mandátumot.

A harmadik eset az Elég! Európai út nevű (Dosta! Evropski put) bunyevác nemzetiségi lista esete 2023-ban, amelyet a Köztársasági Választási Bizottság egyrészt a Bunyevác Nemzeti Tanács negatív véleménye alapján utasított el, másrészt pedig azért, mert a listán köztudottan más (nem bunyevác) pártok tagjait is jelölték. Az Orosz Párt kihirdetett listáján is szerepeltek köztudottan többségi pártok tagjai, akár csak az Elég! Európai út nevű listán. A Köztársasági Választási Bizottság ezzel mégsem foglalkozott behatóbban. Továbbá az Orosz Nemzeti Tanácsot sem kérte, hogy véleményezze azt. Emiatt viszont felmerült a diszkrimináció lehetősége politikai hovatartozás alapján a bunyevác listával szemben. Tekintettel arra, hogy a bizottság elállt az eddigi ellenőrzési módszereitől, illetve a két listát teljesen más módon kezelte, jogosan merült fel, hogy az Elég! Európai út nevű listát esetleg egyenlőtlen helyzetbe hozta.⁷¹ Erre az EBESZ választási megfigyelői jelentése is rámutatott.⁷² A bizottság végül formai okokra hivatkozva utasította vissza a kifogást, majd végül a lista kihirdetését is.

Az Elég! Európai út nemzetiségi listát két régóta bejegyzett bunyevác etnikai párt: a Bácskai Bunyevácok Szövetsége (Savez bačkih Bunjevaca) és a Szerbiai

⁶⁸ Pajvančić, Marijana: Pregled postupanja Upravnog suda u rešavanju izbornih sporova: parlamentarni i predsednički izbori. In: Mandić, Sofija (ed.): *Izbori 2022. godine pred Upravnim sudom – pregled postupanja i odluka*. Beograd: Centar za pravosudna istraživanja (CEPRIS), 2022. 27.

⁶⁹ A Szerb Közigazgatási Bíróság 18 UŽ 31/22. számú, 2022. március 21-én kelt ítélete.

⁷⁰ Uo.

⁷¹ CRTA, 2024, 31.

⁷² OEBS – ODIHR: *Republic of Serbia Early Parliamentary Elections 17 December 2023. ODIHR Election Observation Mission Final Report*. Warsaw, 28 February 2024. 22.

Bunyevác Párt (Bunjevačka stranka Srbije) koalíciója nyújtotta be. Érdekesség, hogy e két párt volt az is, amelyek a választások előtt nem egész két hónappal nyilvánosan megvádolták a Bunyevác Nemzeti Tanács elnökszönyvét a bunyevác közösség szándékos megosztásáért, miután a Bunyevác Nemzeti Tanács elektronikus ülésén kizárt nyolc bunyevác egyesületet – köztük a Bácskai Bunyevácok Szövetségének elnöke által vezetett Újvidéki Bunyevác Művelődési Központot – a nemzeti tanács támogatási rendszeréből.⁷³ Ugyanez a koalíció egyébként a fővárosi önkormányzati választásokon is indulni szándékozott nemzetiségi listával, viszont azt a Belgrádi Választási Bizottság elutasította. Amellett, hogy a bizottság a helyhatósági választásokról szóló törvény alapján kérte a Bunyevác Nemzeti Tanács véleményét – amely ezúttal is negatív volt –, a Köztársasági Választási Bizottság gyakorlatát követve leellenőrizte, hogy a jelöltek közül hányan iratkoztak fel a bunyevác külön választói névjegyzékre. A névjegyzéket gondozó Önkormányzati Minisztérium tájékoztatása szerint senki.⁷⁴ A listavezető Zoran Ilić szerint azonban csak eliminálni akarták őket a választási versenyből: „Az Elég! Európai út koalíció a bunyevác nemzeti kisebbség két bejegyzett pártjából áll, amelynek képviselőit évek óta jól ismeri a közvélemény. Megállapodtunk a közös értékekben és programokban, és integritásunkkal vállaltuk, hogy harcolunk a bunyevác nemzeti kisebbség jogaiért.”⁷⁵ Az utolsó népszámlálási adatok szerint egyébként a főváros közel 1,7 millió lakosából 119-en vallották magukat bunyevácnak.⁷⁶

6. Következtetések

A jogalkotó minden jószándéka ellenére a nemzeti tanácsok bevonása a választási etnobiznisz elleni harcba nem feltétlenül hozta meg a várt sikert, különösen figyelemmel arra a tényre, hogy a Köztársasági Választási Bizottság továbbra is szabadon mérlegeli, még a gyanús esetekben is, hogy mikor kéri ki a nemzeti tanács véleményét, illetve megfogadja-e azt. Így 2023-ban három nemzetiségi lista kihirdetésekor három különböző módon lépett fel. Ez pedig komolyan felvetette

⁷³ Magločistač: Savez bačkih Bunjevaca i Bunjevačka stranka Srbije optužuju Suzanu Kujundžić Ostojić za raskol u bunjevačkoj zajednici. *Magločistač*, 13. oktobar 2023. <https://www.maglocistac.rs/subotica/savez-backih-bunjevaca-i-bunjevacka-stranka-srbije-optuzuju-suzanu-kujundzic-ostojic-za-raskol-u-bunjevackoj-zajednici> (Letöltés ideje: 2025. február 5.)

⁷⁴ Komatina, Slađana: Izazovi izborne administracije – organi za sprovođenje izbora u ciklusima 2023–2024. In: Klačar, Bojan (ed.): *Oko izbora 24*. Beograd: Centar za slobodne izbore i demokratiju (CeSID), 2024. 30.

⁷⁵ Direktno.rs: DOSTA! EVROPSKI PUT: Opravdano sumnjamo da je neko podmetnuo sporne potpise našoj listi. *Direktno.rs*, 29. novembar 2023. <https://direktno.rs/politika/500882/dosta-evropski-put-sporni-potpisi-podmetanje.html> (Letöltés ideje: 2025. február 5.)

⁷⁶ Republički zavod za statistiku, 2023.

a jogbiztonság és a törvény előtti egyenlőség elvének megsértését az általános választási folyamatokban.

Már a választási törvény 2020. évi módosításának parlamenti vitájában is számos kérdés merült fel a nemzeti tanácsok státuszából kifolyólag, amelyekre végül, megfelelő végrehajtási aktusok és egyéb szabályozás hiányában az egyes esetek egyedi döntéshozatala alakította a gyakorlatot. A választások azonban kétségtelenül nem egy olyan terep, ahol bárminemű kísérletezés kívánatos volna. A szabályozás hiányosságaira pedig a nemzetközi megfigyelők is felhívták a figyelmet.

Más részről, a nemzeti tanácsokról szóló törvény alkotmányossági felülvizsgálatát, illetve a módosításait követően erősen vitatható, hogy 1) Szerbiában egy nemzetiségi önkormányzat együttműködhet-e egyáltalán a Köztársasági Választási Bizottsággal a nemzeti tanácsi választásokon kívüli esetekben⁷⁷; 2) a nemzeti tanácsok megfogalmazhatják-e álláspontjukat, és ha igen, milyen plénum előtt a négy fő hatásköri területen kívül, például gazdasági, politikai, demográfiai, társadalmi kérdésekben, és hogy 3) a jogalkotó elismerhet-e a nemzetiségi önkormányzatok részére új hatásköröket a nemzeti kisebbségi tanácsokról szóló törvényben foglaltaktól függetlenül.

A nemzeti tanácsi törvény szerint a nemzeti kisebbségi tanácsok javaslatot, indítványt, véleményt nyújthatnak be a minisztériumoknak és külön szervezeteknek a nemzeti tanácsi törvénybe foglalt hatásköreik gyakorlásával kapcsolatban, illetve a négy fő területtel kapcsolatos döntéshozatalkor ugyanezen szervek kötelesek a nemzeti tanácsok véleményét kérni.⁷⁸ Egyértelmű, hogy a Köztársasági Választási Bizottsággal való bárminemű együttműködésnek az általános választások idején semmilyen alapja sincs a nemzeti tanácsokról szóló törvényben, tekintettel arra, hogy 1) a Köztársasági Választási Bizottság nem minisztérium vagy külön szervezet; 2) a nemzetiségi listák véleményezése nem tartozik a nemzetiségi autonómia négy fő területe alá; illetve 3) a nemzetiségi listák véleményezése nincs semmilyen kapcsolatban a nemzeti tanácsi törvénybe foglalt egyéb hatáskörök gyakorlásával. Viszont a jelenlegi alkotmánybíróági gyakorlat értelmében akár a választási törvény is teremthet új nemzeti tanácsi megbízatást,⁷⁹ különösen, mert a nemzeti tanácsokról szóló törvény nem zárja ki ennek lehetőségét; azonban ennek a konkrét megoldásnak az alkotmányosságát még nem vizsgálta a bíróság.

A nemzeti tanácsok állást foglalhatnak, kezdeményezéseket tehetnek vagy intézkedéseket foganatosíthatnak minden olyan kérdésben, amely közvetlenül összefügg a nemzeti kisebbségek helyzetével, identitásával és jogaival, így például

⁷⁷ A törvény értelmében a nemzeti tanácsi választások lebonyolítása a Köztársasági Választási Bizottság hatáskörébe tartozik.

⁷⁸ Törvény a nemzeti kisebbségek nemzeti tanácsairól, 2009 ... 2018. 25. szakasz.

⁷⁹ IUz-882/2010. számú, 2014. január 16-án kelt AB határozat, *Sl. glasnik RS*, br. 20/2014.

a politikai részvételi jogok tekintetében.⁸⁰ Ez azonban semmiképpen sem jelenthet autoritatív döntéshozatalt. Az egyik vélemény szerint, az állásfoglalás lehetősége azokban a társadalmi kérdésekben, amelyek a nemzeti tanácsok törvényben rögzített hatáskörain kívül esnek, az ezen testületek szerepének túlságosan széles felfogását eredményezheti.⁸¹ Miközben egy másik vélemény szerint nehezen vizsgálható a nemzeti tanácsokkal való bárminemű konzultáció hasznossága és célszerűsége a kisebbségeket érintő, akár a kulturális témán kívül eső ügyekben is, tekintettel arra, hogy a végső döntéshozót a konzultáció kimenetele semmiben sem korlátozza.⁸² A nemzeti tanácsok bevonásával az általános választásokba a jogalkotó a második álláspontot fogadta el, bár ismerve a nemzeti tanácsokról szóló törvény alkotmányossági felülvizsgálatának végkifejletét, kétséges, hogy ezt az Alkotmánybíróság is megfelelőnek találja.

Az identitás szabad megválasztásának modelljében voltaképpen bárki szabadon dönt az identitásáról – akár arról is, amelyhez addig semmilyen módon sem kötődött. Nincsenek kritériumok, amelyeknek meg kellene felelni, mint a származás, anyanyelv, a nemzetiségi hagyományok kötelező ápolása. A szerbiai kisebbségjogi szabályozás, illetve joggyakorlat nagymértékben erre a modellre támaszkodik. Másrésztől ez a hozzáállás veszélyesen bizonytalanná és túl tágá teszi azon szereplők körét, akik megfelelhetnek a kedvezményes bánásmódra vonatkozó feltételeknek.⁸³ A helyzetet tovább bonyolítja, hogy a jelenlegi szerbiai választási törvények a „politikacsinálók” etnikai hovatartozása helyett azok kisebbségi érdekérvényesítő tevékenységét, illetve céljait tartják egyedül relevánsnak; mindezt úgy, hogy a nemzetiségi érdek, mint olyan nem egy egyszerűen definiálható fogalom. Sőt, nem állnak rendelkezésre normatív kritériumok sem annak eldöntésére, mit is foglalhatna magába ez az érdek, különösen a politikailag polarizált közösségek esetében.

Ezért tekintettel a fentiekre, a választási etnobiznisz elleni harchoz más eszközöket kellene választani az eddigiektől: a formai feltételek teljesülése mellett érdemben is meg kellene vizsgálni az etnikai pártok programcéljait, kapacitásait, vezetőségi összetételét már a párt bejegyzésekor; a választási törvénybe kellene iktatni, hogy a nemzetiségi listán szereplő jelöltek bizonyos százalékának (elsősorban a lista elején, azaz bejutó helyeken) szerepelnie kell a kisebbségi külön választói névjegyzékben (ennek jelenleg nincs törvényi akadály), illetve a kampányelemekben is meg kell jelennie az adott nemzeti kisebbségnek; és a nemzeti tanácsoktól legfeljebb állásfoglalást (nem pedig véleményt) kérni a listán szereplő

⁸⁰ Törvény a nemzeti kisebbségek nemzeti tanácsairól, 2009 ... 2018, 10 szakasz 1. bekezdésének 14) pontja.

⁸¹ Đurić, 2022. 83–84.

⁸² Várady Tibor: Mišljenje o ustavnopravnim pitanjima koja se postavljaju povodom osporenih odredaba Zakona o nacionalnim savetima. *Pravni zapisi*, 2013/2. 429.

⁸³ Pap András László: *Identitás és reprezentáció, Az etnikai hovatartozás meghatározásától a politikai képviseletig*. Budapest: MTA Kisebbségkutató Intézet – Gondolat Kiadó, 2007. 17.

jelöltek (vagy egy adott százalékuk) nemzetiségi szempontból releváns társadalmi aktivitásáról, nyelvtudásáról stb. az előre rögzített esetekben (nem pedig a Köztársasági Választási Bizottság mérlegelése alapján). Bár figyelemmel arra, hogy már a nemzeti tanácsokról szóló törvény elfogadása óta időről-időre felmerülő probléma a nemzetiségi önkormányzatok „átpolitizálásának” kérdése, a legjobb volna a nemzeti kisebbségi tanácsokat teljesen kivonni az általános választásokból.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Beretka Katinka: Etnikai pártok a szerbiai Népképviselőházban. *Parlamenti Szemle*, 2024/1. 63–89.

Beretka Katinka: Fluid Borders of National-Cultural Autonomy: The Legal Status of National Minority Councils in Serbia. *Nationalities Papers*, 2020/2, 273–288.

Čolović, Ivo: Parlamentarni izbori u Srbiji 2020. godine kroz br.eve. In: Klačar, Bojan (ed.): *OKO izbora 21: parlamentarni izbori 21. juna 2020. godine*. Beograd: Centar za slobodne izbore i demokratiju (CeSID), 2020. 115–128.

Council of Europe, Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities: *Third Opinion on Serbia*. ACFC/OP/III(2013)006, Strasbourg, 23 June 2014.

Council of Europe, Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities: *Fourth Opinion on Serbia*. ACFC/OP/IV(2019)001, Strasbourg, 6 June 2019.

CRTA (n.a.): *Izbori 2023. Završni izveštaj*. Beograd: CRTA, 2024. 30. https://crt.rs/wp-content/uploads/2024/02/CRTA_Završni-izborni-izvestaj-2023.pdf (Letöltés ideje: 2025. február 6.)

Dobos Balázs: *A személyi elvű kisebbségi autonómiák Kelet-Közép-Európában*. Budapest: Társadalomtudományi Kutatóközpont, Kalligram, 2020.

Đurđević, Nenad (ed.): *Politička participacija nacionalnih manjina: Izbori 2016. Policy Paper*, 2/2016. Beograd: Forum za etničke odnose, 2016.

Đurić, Vladimir: *Komentar Zakona o nacionalnim savetima nacionalnih manjina*. Savet Evrope. Beograd: Savet Evrope, 2023.

Đurić, Vladimir: *Pravni aspekti prikupljanja, upotrebe i značaja statističkih podataka o nacionalnoj, jezičkoj i verskoj pripadnosti stanovništva*. Beograd: Republički zavod za statistiku – Institut za uporedno pravo, 2014.

Đurić, Vladimir: Pravni položaj političkih stranaka nacionalnih manjina u izborom procesu u Republici Srbiji. In: Milenković, Dejan (ed.): *Dijalog o izborima 2020. Bilten br. 3/2020. Izborni sistem i izborna zakonodavstvo*. Beograd: Fakultet političkih nauka, 2020. 27–43.

- European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission) – OSCE Office for Democratic Institutions And Human Rights (OSCE/ODIHR): *Serbia Joint Opinion on the Constitutional and Legal Framework Governing the Functioning of Democratic Institutions, Electoral Law and Electoral Administration*. Strasbourg, 20 December 2022, Opinion No. 1071/2021, OSCE/ODIHR Opinion-No. ELE-SRB/449/2022.
- Halász Iván: Representation of National and Ethnic Minorities in the Hungarian Parliament. *Studia Iuridica Lublinensia*, 2022/5. 67–84. DOI: 10.17951/sil.2022.31.5.67–84
- Hungarian Helsinki Committee: *Report on the Situation of Minorities in Hungary*. September 1999, https://minelres.lv/reports/hungary/hungary_NGO.htm (Letöltés ideje: 2025. május 12.)
- Klačar, Bojan: Okruženje u kojem se odvijala kampanja. In: Klačar, Bojan (ed.): *OKO izbora 21: parlamentarni izbori 21. juna 2020. godine*. Beograd: Centar za slobodne izbore i demokratiju (CeSID), 2020. 10–12.
- Komatina, Slađana: Izazovi izborne administracije – organi za sprovođenje izbora u ciklusima 2023–2024. In: Klačar, Bojan (ed.): *Oko izbora 24*. Beograd: Centar za slobodne izbore i demokratiju (CeSID), 2024. 20–36.
- Korhecz Tamás – Beretka Katinka: *Upravno pravo. Uvodna pitanja – Organizacija uprave – Delatnost uprave – Kontrola uprave*. Novi Sad: Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkatić, 2021.
- Korhecz Tamás: National Minority Councils in Serbia. In: Malloy, Tove H. – Osipov, Alexander – Vizi, Balázs (eds): *Managing Diversity through Non-Territorial Autonomy: Assessing Advantages, Deficiencies, and Risks*. Oxford: Oxford University Press, 2015. 69–91.
- Korhecz Tamás: Nemzetiségi autonómia az Alkotmánybíróság szorításában. *Jog-Állam-Politika*, 2014/3. 3–31.
- Korhecz Tamás: Parliamentary Representation of National Minorities in Serbia and Hungary. *Pravni zapisi*, 2022/2. 536–559. DOI: 10.5937/pravzap0-40672
- Lončar, Jelena: Učešće političkih stranaka i koalicija nacionalnih manjina na izborima 2012. u Srbiji. In: Orlović, Slaviša (ed.): *Izbori i formiranje Vlade u Srbiji 2012*. Beograd: Fakultet političkih nauka – Centar za demokratiju, 2012. 121–133.
- Milkov, Dragan – S. Radošević, Ratko: Garanti akti u upravnom postupku. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu* 2022/1. 1–21.
- Novaković, Igor – Đurđević, Nenad: *Srpsko-rumunski odnosi i status vlaške nacionalne manjine u Srbiji. Studija praktične politike*. Beograd: ISAC fond – Centar za međunarodne i bezbednosne poslove, 2015.
- OEBS – ODIHR: *Republic of Serbia Early Parliamentary Elections 17 December 2023. ODIHR Election Observation Mission Final Report*. Warsaw, 28 February 2024. 22.

- Ördögh Tibor: Szerbia pártrendszerének változása, 1990–2014. In: Berényi János (szerk.): *Tudástérkép*. Újvidék: VMAT, 2014. 178–193. DOI: 10.15476/elte.2014.042
- Pajvančić, Marijana: Pregled postupanja Upravnog suda u rešavanju izbornih sporova: parlamentarni i predsednički izbori. In: Mandić, Sofija (ed.): *Izbori 2022. godine pred Upravnim sudom – pregled postupanja i odluka*. Beograd: Centar za pravosudna istraživanja (CEPRIS), 2022. 15–62.
- Pap András László: *Identitás és reprezentáció, Az etnikai hovatartozás meghatározásától a politikai képviselőig*. Budapest: MTA Kisebbségkutató Intézet – Gondolat Kiadó, 2007.
- Popović, Slavoljub: O složenim ili kompleksnim (zbirnim) pravnim aktima. *Zbornik Pravnog fakulteta u Nišu*, 1970/9. 25–38.
- Perišić, Nikola – Kaličanin, Boris: Lokalni izbori u Republici Srbiji 2016. i 2020. godine – Političke posledice smanjenja izbornog praga. *Srpska politička misao*, 2023/1. 189–2010.
- Rajko, Alen: *Zajednička odluka u upravnoj stvari (složeni upravni akti)*, 2020. <https://www.iusinfo.hr/aktualno/u-sredistu/zajednicka-odluka-u-upravnoj-stvari-slozeni-upravni-akti-42975> (Letöltés ideje: 2025. május 12.)
- Republički zavod za statistiku: *Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2022. godine—Nacionalna pripadnost—Podaci po opštinama i gradovima*. Beograd: Republički zavod za statistiku, 2023.
- Republički zavod za statistiku: *Saopštenje za javnost od 29. 11. 2022.* <https://publikacije.stat.gov.rs/G2012/Pdf/G201218001.pdf> (Letöltés ideje: 2025. február 04.)
- Várady Tibor: Mišljenje o ustavnopravnim pitanjima koja se postavljaju povodom osporenih odredaba Zakona o nacionalnim savetima. *Pravni zapisi*, 2013/2. 419–435.

ÚJSÁGCIKKEK

- Čerin, Sandra: Zelena stranka – otkud Slovaci u Užicu. *Sputnik Srbija*, 02. maj 2016. <https://sputnikportal.rs/20160502/Zelena-stranka-otkud-Slovaci-u-Uzicu-1105344060.html> (Letöltés ideje: 2025. február 4.)
- Direktno.rs: DOSTA! EVROPSKI PUT: Opravdano sumnjamo da je neko podmetnuo sporne potpise našoj listi. *Direktno.rs*, 29. novembar 2023. <https://direktno.rs/politika/500882/dosta-evropski-put-sporni-potpisi-podmetanje.html> (Letöltés ideje: 2025. február 5.)
- Georgievski, Jovana: Lokalni izbori 2024: Šta je Ruska stranka u Srbiji i koga predstavlja. *BBC News na srpskom*, 5. jun 2024., <https://www.bbc.com/serbian/lat/srbija-69089769> (Letöltés ideje: 2025. február 4.)

- Magločistač: Savez bačkih Bunjevaca i Bunjevačka stranka Srbije optužuju Suzanu Kujundžić Ostojić za raskol u bunjevačkoj zajednici. *Magločistač*, 13. oktobar 2023. <https://www.maglocistac.rs/subotica/savez-backih-bunjevaca-i-bunjevačka-stranka-srbije-optužuju-suzanu-kujundzic-ostojic-za-raskol-u-bunjevac-koj-zajednici> (Letöltés ideje: 2025. február 5.)
- Minić, Zlatko: Šta da radiš u Srbiji kad si Rus. *Peščanik*, 06. avgust 2024., <https://pescanik.net/sta-da-radis-u-srbiji-kad-si-rus/> (Letöltés ideje: 2025. február 4.)
- Orlović, Slobodan: Izborne nelogičnosti i manjinske stranke. *Politika*, 29. maj 2016., <https://www.politika.rs/sr/clanak/355977/Izborne-nelogicnosti-i-manjinske-stranke> (Letöltés ideje: 2025. január 23.)
- Spalović, Dejan: Republikanci „zaštitnici” Mađara. *Politika*, 22. februar 2015. <https://www.politika.rs/sr/clanak/319766/Republikanci-zastitnici-Madara> (Letöltés ideje: 2025. január 23.)
- Trklja, Milica: Ruska stranka ulazi u Skupštinu Srbije – šta će im biti prvi cilj. *Sputnik Srbija*, 19. decembar 2023. <https://lat.sputnikportal.rs/20231218/ruska-stranka-ulazi-u-skupstinu-srbije--sta-ce-im-biti-prvi-cilj-1165244227.html> (Letöltés ideje: 2025. február 4.)

JOGSZABÁLYOK

- Ustav Republike Srbije [A Szerb Köztársaság Alkotmánya]. *Sl. glasnik RS*, br. 98/20 i 115/2021.
- Zakon o izboru narodnih poslanika [Törvény a népképviselők választásáról]. *Sl. glasnik RS*, br. 14/2022.
- Zakon o izboru narodnih poslanika [Törvény a népképviselők választásáról]. *Sl. glasnik RS*, br. 35/2000, 57/2003 – odluka US, 72/2003 – dr. zakon, 75/2003 – ispr. dr. zakona, 18/2004, 101/2005 – dr. zakon, 85/2005 – dr. zakon, 28/2011 – odluka US, 36/2011, 104/2009 – dr. zakon, 12/2020 i 68/2020.
- Zakon o izmenama i dopunama Zakona o izboru narodnih poslanika [Törvény a népképviselők választásáról szóló törvény módosításáról és kiegészítéséről]. *Sl. glasnik RS*, br. 18/2004.
- Zakon o lokalnim izborima [Törvény a helyhatósági választásokról]. *Sl. glasnik RS*, br. 14/2022 i 35/2024.
- Zakon o nacionalnim savetima nacionalnih manjina [Törvény a nemzeti kisebbségek nemzeti tanácsairól]. *Sl. glasnik RS*, br. 72/2009, 20/2014 – odluka US, 55/2014 i 47/2018.
- Zakon o opštem upravnom postupku [Törvény az általános közigazgatási eljárásról]. *Sl. glasnik RS*, br. 18/2016, 95/2018 – autentično tumačenje i 2/2023 – odluka US.

Zakon o političkim organizacijama [Törvény a politikai szervezetekről], *Sl. glasnik SRS*, br. 37/90 i *Sl. glasnik RS*, br. 30/92 – dr. zakon, 53/93, 67/93, 48/94 i 101/2005 – dr. zakon.

Zakon o političkim strankama [Párttörvény]. *Sl. glasnik RS*, br. 36/2009 i 61/2015 – odluka US.

Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina [Törvény a nemzeti kisebbségek jogainak és szabadságainak védelméről], *Sl. list SRJ*, br. 11/2002, *Sl. list SCG*, br. 1/2003 – Ustavna povelja i *Sl. glasnik RS*, br. 72/2009, 97/2013 i 47/2018.

JOGGYAKORLAT

A Köztársasági Választási Bizottság 013-298/20. számú, 2020. június 10-ei határozata.

A Köztársasági Választási Bizottság 02 013-688/22. számú, 2022. március 18-án kelt határozata.

A Köztársasági Választási Bizottság, 2 013-298/20. számú, 2020. június 16-án kelt határozata.

A Szerb Közigazgatási Bíróság 18 Uz 31/22. számú, 2022. március 21-én kelt ítélete.

A Szerb Közigazgatási Bíróság III-1 Už 29/22. számú, 2022. március 20-án kelt ítélete.

A Szerb Közigazgatási Bíróság III-11 Už. 95/20. számú, 2020. június 14-én kelt ítélete.

IUz-353/2009. számú, 2012. július 10-én kelt AB határozat. *Sl. glasnik RS*, br. 67/2012.

IUz-479/2014. számú, 2015. április 8-án kelt AB határozat. *Sl. glasnik RS*, br. 61/2015.

IUz-882/2010. számú, 2014. január 16-án kelt AB határozat. *Sl. glasnik RS*, br. 20/2014.

EGYÉB

2020. február 8-ai parlamenti szavazás eredményei. <https://otvoreniparlament.rs/glasanje/4236> (Letöltés ideje: 2025. február 5.)

A Felkínált opciók közül az egyik sem párt archivált honlapja. <https://web.archive.org/web/20110116184339/http://nopo.org.rs/o-nama/> (Letöltés ideje: 2025. január. 23.)

Államigazgatási és Önkormányzati Minisztérium: Politikai pártok nyilvántartása.

<https://upit.rps.gov.rs/Home/GetPDFReport> (Letöltés ideje: 2025. január 23.)

Ivica Dačić egykori kormányfő felszólalása a parlamentben 2013. április 26-án, gyorsírásos jegyzetek, <https://otvoreniparlament.rs/transkript/7031?page=23#govor-1014348> (Letöltés ideje: 2025. május 12.)

Izveštaji o ukupnim rezultatima izbora za članove nacionalnog saveta nacionalnih manjina [Jelentések a nemzeti kisebbségi tanácsok választási eredményeiről]. *Sl. glasnik RS*, br. 85/2018.

Izveštaji o ukupnim rezultatima izbora za članove nacionalnog saveta nacionalnih manjina [Jelentések a nemzeti kisebbségi tanácsok választási eredményeiről]. *Sl. glasnik RS*, br. 126/2022.

Parlamenti felszólalások a szerb Népképviselőház 2. rendes ülészakájának 6. ülése 5. munkanapján, 2019. november 26., 01 06-2/286-19. számú gyorsírásos jegyzetek.

Parlamenti felszólalások a szerb Népképviselőház 22. rendkívüli ülészakájának 1. ülésnapján, 2020. február 6., 01 06-2/33-20. számú gyorsírásos jegyzetek.